

Den mordanklagede byfoged

Markus Madsen (?-1639)

Udnævnelse til byfoged

I 1600-tallet havde byfogeden i en købstad af Roskildes størrelse en travl hverdag som dommer i bytinget, politimester, fængselsdirektør og tolder. Han var kongeligt udnævnt og sad normalt i embedet, til han døde. Men en af Roskildes byfogeder fik et usædvanligt levnedsløb. Han hed Markus Madsen. Vi ved ikke, hvornår han var født, for vi har ikke kirkebøger, der går så langt tilbage i tiden. Han blev udnævnt til byfoged i Roskilde af Christian 4. i 1624.

Siden middelalderen kunne alle mænd, der drev næring, møde op på bytinget og deltage i byens styre. Det blev holdt udendørs foran rådhuset, der lå på det vestre hjørne af Sct. Ols Gade og Algade. Her blev nye love bekendtgjort og anden nyhedsformidling spredt, og der stemtes om kommunale anliggender (ved håndsoprækning), ligesom bytinget var første retsinstans i kriminalsager. Men i 1600-tallet var interessen for denne demokratiske styreform dalende.

Derfor blev byfogeden enedommer og en meget magtfuld embedsmand – på samme tid dømmende og udøvende. I 1603 fik byfogeden pligt til at opkræve "sagefald", på nu dansk bøder, idømt ved bytinget. Heraf fik byen den ene halvdel og kongen, repræsenteret ved byfogeden, den anden halvdel. Endvidere skulle byen og byfogeden i fællesskab dække udgifter til rettergang, fængsling og eksekvering af straffe. Byfogedens regnskaber er derfor en vigtig kilde til en nærmere undersøgelse af kriminalitet og straf i datiden.

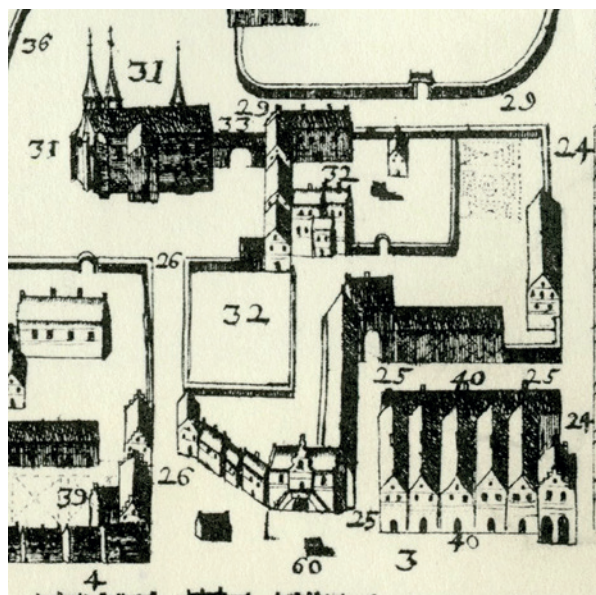
Mordanklagen

I 1635 ophørte Markus Madsens ansættelse som byfoged. Han forlod således en magtfuld stilling, men kun for at opnå en anden magtfuld stilling, idet han blev udnævnt til rådmand. Herved fik han sæde i magistraten, byens øverste styrelse. Han rangerede nu lige under borgmesteren. I forbindelse med dette karriereskift afslørede visse uregelmæssigheder i hans tidligere embedsførelse. Det kan være forklaringen på, at han skiftede spor. Blandt andet blev han den 6. maj 1636 anklaget af lensmanden på Roskildegård (den gamle bispegård øst for domkirken, senere erstattet af Det kongelige

Justitia, den blinde retfærdighed, der rammer høj som lav, kan stå som et symbol på Markus Madsens skæbne. Kobberstik ved Maarten van Heemskerck (1498-1574). Museum Frankfurt am Main.

Roskildes gamle, middelalderlige rådhus, hvor byfogeden havde sin daglige gang, og bytinget holdt sine møder i fri luft foran arkaden. En anden middelalderlig bygning, der stadig var i brug på Madsens tid, var bispegården, nu kaldt for Roskildegård. Den tjente som embedsbolig og kontor for kongens lensmand, senere afløst af amtmanden. Gengivet efter Resens kort 1677. Kopi i Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Søren Møller ejede Sankt Clara Mølle, der før havde været klostermølle. Den lå vest for Roskilde Domkirke. Der eksisterer et gammelt stik med møllerne, der fik vand fra Maglekilde. Det er dog fra en senere periode. Her ses Sct. Clara Mølle til venstre og Maglekilde Mølle til højre. Som møller har Søren uden tvivl været en holden mand, så måske har der været et økonomisk mellemværende mellem de to mænd? Stik 1833 Roskilde Museum.

Palæ) for uretmæssigt at have tilegnet sig 150 rigsdaler af toldindtægterne fra 1635. Dette forhold skulle han give en nærmere forklaring på i rentekammeret, datidens finansministerium i København. Men inden det kom så vidt, blev den nyudnævnte rådmænd indhentet af en værre skæbne: Han blev anklaget for overlagt mord.

Anklagen gik ud på, at Markus Madsen den 31. marts 1638 skulle have slået Søren Møller, der var møller ved Sankt Clara Mølle i Roskilde, ihjel i sit hus, hvor denne var på besøg. I retsprotokollen kan man læse, hvordan folk fra gaden hidkaldtes af høje råb fra huset og løb ind for at se, hvad der var sket. De tililende kunne siden samstemmende bevidne, at de fandt mølleren død med blodet løbende ud af næse og mund og med et slagmærke i tindingen, samt at rådmænd Markus Madsen højst opsigtsvækkende sparkede til liget. Omvendt fortalte en anden besøgende i huset tillige med den mindreårige køkkenpige, Karen, at Markus slet ikke havde været i stuen, da mølleren faldt om, men var gået ud i gården med sin steddatter Maren.

Til trods for at møllerens familie kunne fortælle, at denne af og til fik anfald af blodstyrning med besvimelse til følge, blev Markus Madsen anklaget for mord. Han blev nu indsat i sit gamle fængsel, som endda var blevet forstærket i hans tid og siden yderligere sikret under hans efterfølger i byfogedembedet. Roskildes fængsel lå i kælderen under byens gamle rådhus på Algade. Cellen var ikke særlig stor, for den var kun beregnet som arrest, medens rettergangen fandt

Der findes ikke et billede af byens gamle fængsel i rådhusets kælder. Hverken de midlertidige beboere eller selve stedet var noget man ofrede særlig opmærksomhed i 1600-tallet. Men vi kan få en fornemmelse af stedet ved at besøge en af de middelalderkældre, der er bevaret til vore dage, nemlig kælderen under Algade 3. Foto: Kristian Hude omkring 1900. Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

sted. Dengang brugte man ikke lange fængselsstraffe, men i højere grad korporlige straffe. Det skulle virke afskrækkende og var tillige billigere for lokalsamfundet.

Retssagen

Markus blev nu stillet for bytinget i Roskilde, hvor han selv i 11 år havde fungeret som dommer. Sagen tog sin tid på grund af de vidt forskellige vidneudsagn, der modsagde hinanden. Men det endte med, at Madsen blev dømt til døden. Denne dom blev straks appelleret til det sjællandske landsting i Ringsted, kaldt for Sjællandsfar Landsting. Her blev han også dømt til døden. Da det var så speget en sag, indbragtes den til sidst for landets øverste domstol, Kongens Retterting i København. Her førte kongen selv forsædet. På dette tidspunkt hed kongen Christian 4. Dommerne var stærkt uenige om skyldspørgsmålet på baggrund af de

Som borgmester havde købmand Gert Schrøder (1589-1643) også sæde i Roskildes byting. Han var hermed med til at domfælde en af sine to rådmænd, altså en person, som han må have kendt særdeles godt fra den daglige administration på rådhuset. Udsnit af epitafium i Roskilde Domkirke. Foto: Karl Nielsen 2014.

Jørgen Seefeldt (1594-1662) var dommer ved Sjællandfar Landsting (1584 -1805 afholdt i Sankt Bendts Kirke i Ringsted). Seefeldt var således med til at dømme Markus Madsen. Stik: A. Haelwegh efter Abraham Wuchters, slutningen af 1650'erne.

Møde i Kongens Rettertning med Christian 4. for bordenden, som den 13. mand, der kunne have den afgørende stemme i sager, der gjaldt liv og død som i Markus Madsens tilfælde. Gengivet efter Jyske Lov. København 1642.

forskellige vidneudsagn. Derfor blev kongens ord udslagsgivende, og han stemte for, at den tidligere byfoged blev endegyldigt dømt til døden. Markus Madsen blev ført til skaffottet på slotspladsen uden for Københavns Slot og henrettet den 4. marts 1639. Måske var det justitsmord? Hvem ved efter så mange år?

Kilder og litteratur:

- Roskilde Byfogedregnskaber, 1634-1643 med indlagte breve. Folioereg. 108 b, pk.112 a-d. Rigsarkivet.
- Kongens Rettertings Dombog, 1639, nr. 41, s. 151-162. Rigsarkivet.
- Kancelliets Brevbøger vedrørende Danmarks indre Forhold: i Uddrag. Del 3. 1627-1641. Red. Af E. Marquard. Rigsarkivet 1929-50. (1634, s. 779 og 1638, s. 467).
- Etting, Vivian: En mordsag i Roskilde 1638. ROMU. Årsskrift fra Roskilde Museum 1987, s. 33-40.
- Poulsen, Knud: Lidt om rådhus, fængsel og byting indtil branden i 1731. ROMU. Roskilde Museums Årbog 1990, s. 35-40.
- Roskilde Bys historie 1536-1850. Bd. 2. Udgivet af Historisk Samfund for Roskilde Amt. Roskilde Museums Forlag. 1998, s. 61-62.